

Svenska kyrkans överklagandenämnd
<overklagandenamnden@svenskakyrkan.se>

13 mars 2019

Ärendebeteckning ÖN 2019/9

YTTRANDE

YRKANDE

Rune Imberg yrkar i första hand att beslutet upphävs och återförvisas till domkapitlet för erforderlig handläggning. I andra hand yrkar han att beslutet upphävs.

GRUND FÖR TALAN

Ändring av gynnande beslut

Biskop Susanne Rappmann har i anteckning på Rune Imbergs skrivelse av den 11 april 2018 fattat beslutet att avskriva ärendet från vidare handläggning. Detta beslut är gynnande för Rune Imberg. I beslutet anges att skrivelsen för närvarande inte föranleder någon åtgärd. Det har inte tillkommit några sådana nya omständigheter som gör att domkapitlet har rätt att ändra beslutet. Beslutet är objektivt sett gynnande för Rune Imberg. Han har inte lämnat några falska eller vilseledande uppgifter som utgjort underlag för beslutet att avskriva ärendet. För att annars ha rätt att återkalla ett tidigare beslut som varit gynnande till sin karaktär krävs att det finns uttryckligt rättsligt stöd för detta. Vare sig inom kyrkorätten eller annars inom sekulärrättens allmänna förvaltningsrättsliga principer finns det en sådan generell rätt. Skulle Överklagandenämnden finna att det inom kyrkorätten finns ett sådant undantag från de allmänna förvaltningsrättsliga principerna krävs jämväl att de skäl som kan utgöra grund för att ändra beslutet anges i beslutet.

Ett sådant förbehåll måste vara utformat och avgränsat på ett sätt som även i övrigt uppfyller rimliga krav på förutsebarhet (jämför *prop. 2016/17:180 s. 233 ff*). I förevarande fall har förbehållet varit godtyckligt utformat och saknat varje avgränsning. Närmast har förbehållet avsett domkapitlets eget skön. Beslutet strider följaktligen mot legalitetsprincipen.

Behovet av en sådan avgränsning är särskilt väsentligt när det gäller frågan om den sortens tillsynsärenden som nu är aktuell. Det måste vara möjligt för enskild präst att veta under vilka förutsättningar tillsyn gentemot vederbörande kan bli aktuellt. Detta gäller även för icke sakprövade ärenden. Det är oförenligt med de rättssäkerhetskrav som gäller i Svenska kyrkans domkapitel att hantera ärendet som domkapitlet gjort (se t.ex. Överklagandenämndens beslut 2014/17 och 2016/45 med hänvisningar).

Ovan nämnda bristerna i handläggningen utgör inte ett sådant grovt rättegångsfel som inte kan avhjälpas av Överklagandenämnden. Rune Imberg har emellertid inte fått möjlighet att föra talan kring denna sak inom ramen för processen i domkapitlet. För att hans rätt till en rättvis rättegång ska tillvaratas förutsätts att de väsentliga frågorna för den rättsliga prövningen får avhandlas i bägge instanserna. Domkapitlet borde följaktligen ha tagit ställning till frågan om det fanns hinder mot att fatta beslut med hänvisning till de grundläggande rättssäkerhetskrav som är aktuella i ärenden av detta slag. Det åligger domkapitlet att självt lyfta frågan och ge Rune Imberg möjlighet att få föra sin talan i denna fråga. Detta har inte skett. Det strider därmed mot insatsordningsprincipen att frågan bara avhandlas i Överklagandenämnden. Ärendet måste följaktligen återförvisas för att prövningen ska kunna bli fullständig. Skulle Överklagandenämnden finna att detta ändå är ett sådant rättegångsfel som kan avhjälpas ska nämnden upphäva beslutet.

Frågan om brott mot vigningslöftena

Rune Imberg har inte varit illojal mot Svenska kyrkan och har inte brutit mot sina vigningslöften. Tvärtom har han lojalt med kyrkans ordning underkastat sig tillsyn och sökt dialog med stiftet och biskop Susanne Rappmann om sin syn på de aktuella frågorna. Han har inte i aktiv handling eller i kontakt med media agerat eller uttryckt sig illojalt på sådant sätt att hans behörighet att utöva vigningstjänsten kan ifrågasättas.

I SAK

Prövningsramen

Rune Imberg har anklagats för illojalitet mot Svenska kyrkans och därmed brott mot sina vigningslöften. De omständigheter som ligger till grund för domkapitlets beslut är påståendet att Rune Imberg dels brutit de löften han avgett vid sin prästvigning genom att inte betrakta Susanne Rappmann som biskop och andlig ledare och dels att han brutit de löften han avgett vid sin prästvigning genom att betrakta biskopen i Missionsprovinsen som sin andlige ledare.

Vad som egentligen läggs Rune Imberg till last är att han i kommunikation med domkapitlet angett sin syn på Svenska kyrkans andliga ledarskap. Närmare att han – med hänsyn till sin uppfattning i ämbetsfrågan – inte kan betrakta stiftets biskop som sin andliga ledare. Detta handlar inte om en ordningsfråga eller Rune Imbergs agerande i anledning av hans teologiska uppfattningar. Vad saken egentligen gäller är frågan om läromässiga skillnader mellan Rune Imberg och domkapitlet. Den saken är inte en ordningsfråga. Lärofrågan faller utanför prövningsramen i ärendet såsom gärningsbeskrivningen är formulerad. Därför ska Rune Imberg frias.

Innebörden av prästvigningslöftena

En präst ska vara lojal mot Svenska kyrkan genom att hålla de löften som avges i vigningen. I första hand gäller den lojaliteten mot Guds ord och bekännelsen. Den lydnad som gäller mot kyrkoordningen i övrigt och i synnerhet den lydnad som gäller mot biskopar och domkapitlet och deras rättstillämpning är sekundär. Ytterst sett måste den lojaliteten relateras till den rättskällehierarki som prästlöftena och kyrkoordningens portalparagraf anger.

Rätten att gå i opposition mot kyrkans ledning är en grundbult i den evangelisk-lutherska kyrkosynen. Detta framgår uttryckligen av Traktaten om påvens makt och överhöghet och Augsburgska bekännelsens artikel XXVIII. Av dessa framgår att kyrkans egen lära och ordning ger präster och församlingar en nödrätt att gå i opposition och ifrågasätta den kyrkorättsliga makten. Detta innebär ett kyrkorättsligt minoritetsskydd som är inbyggt i Svenska kyrkans grundläggande rättskällor.

I närtid har denna sak drivits till sin spets genom det dryga 50-tal präster som avsade sig biskop Lars Eckerdals tillsyn genom offentligt tillkännagivande av sin misstro mot vederbörande. Detta föranledde inga ingripanden från biskop och domkapitel. Liknande kontroverser har uppstått i Danmark och Norge där präster ifrågasatt och av sagt sig andlig tillsyn av varierande skäl och i en del fall även utsett egna förmän att utöva andlig tillsyn. Detta har inte föranlett ingripanden från den kyrkliga makten därstädes.

Rune Imbergs agerande är den naturliga konsekvensen av att Svenska kyrkan tillåter två olika uppfattningar i ämbetsfrågan. Den hållningen försvaras av svenska kyrkans rättsordning. Den som hyser den traditionella ämbetsuppfattningen kan inte underkasta sig ett andligt ledarskap av en biskop vars ämbetsutövning som - ehuru legal - betraktas som illegitim. Denna läropluralitet har gällt i Svenska kyrkan även efter att villkoren för att få behörighet att utöva vigningsämbetet ändrades 1993. Rune Imbergs skrivelse till domkapitlet sätter fingret på denna läropluralitet och dess konsekvenser. I denna fråga har bl.a. Göteborgs stifts domkapitel avgjort ärenden under 1990-talet och därefter har detta skett löpande i flera domkapitel i landet. Rättstillämpningen är entydig: det är inte oförenligt med Svenska kyrkans lära eller ordning att hysa den traditionella ämbetsuppfattningen.

Det som framförts av Rune Imberg är följaktligen en sådan kyrkokritik som inte bara är tillåten i Svenska kyrkan utan att ge uttryck för en uppfattning som minoriteten tills vidare tillåts ha; även om inga nyprästvigningar sker. Genom att tillskriva biskop och domkapitel ställs underförstått frågan: hur ska vi förhålla oss till varandra? På dessa frågor är biskop och domkapitel skyldiga att ge Rune Imberg ett svar och inlåta sig i en dialog. Rune Imberg har förklarat att han vid upprepade tillfällen sökt kontakt med stiftledningen för att föra dialog kring sin ämbetsutövning och den ömsesidiga relation parterna har. Han har inte fått någon återkoppling från stiftledningen, av nuvarande eller tidigare biskopar. En rimlig åtgärd vid mottagande av brevet hade varit om stiftledningen och biskopen tagit möjligheten till kontakt i syfte att rätta ut de skadade relationerna till bl.a. Rune Imberg och även att få honom att ändra uppfattning (jfr. exempelvis ÖN 2015/1). Det synes som om detta också varit biskopens initiala avsikt med att avskriva ärendet.

Kyrkorättens krav på andligt ledarskap

Kyrkoordningen och vigningslöftena ställer inga krav på att präster ska ha stiftsbiskoparna som sina andliga ledare. Kyrkoordningen nämner inte begreppet andlig ledare. Vad som läggs i detta begrepp är så oklart att det inte kan läggas till grund för ett beslut i ett tillsyns-
särende. Att präster ska ha stiftsbiskoparna som andliga ledare får vara en förhoppning. Men det kan inte vara ett krav som läggs på prästerna. Då skulle det på motsvarande sätt vara ett krav på biskoparna att de skulle förmå vara andliga ledare för alla stiftets präster. Det är en direkt omöjlighet.

Kravet på prästerna – när det gäller lojalitet mot biskop och domkapitel – måste vara en yttre lydnad inför biskop och domkapitel. Att ämbetsbärarna underkastar sig tillsynsätgär-
derna från tillsynsfunktionerna. Detta krav har Rune Imberg uppfyllt. Rune Imberg har både i ord och handling utsatt sig för tillsyn från domkapitel och biskop. Han har heller inte ifrågasatt domkapitlets eller biskopens ämbetsutövningens legalitet. Detta ska sättas i motsats till de avgöranden från bl.a. Lunds stift där frågan om lojalitet mot Svenska kyrkans grundläggande episkopala ordning varit aktuell. I dessa ärenden har det gällt sätt att kringgå och försvåra sittande biskops ämbetsutövning genom att verka för att stiftsbiskopens formella ansvarsuppgifter och tillsynsaktioner usurperas (jfr. bl.a. ÖN 2012/35)

Kyrkorättens krav på lojalitet

Illojalitet är inte frågor om attityd utan är ett sätt att beskriva handlingar. Att hysa Rune Imbergs uppfattningar är inte i sig illojalt. I Rune Imbergs fall har inga illojala handlingar ens påståtts föreligga. Rune Imberg har tvärtom på ett lojalt och proaktivt sätt utsatt sig för domkapitlets tillsyn. Han har underkastat sig domkapitlets utredning och prövning och har därigenom visat den lojalitet som kan förväntas av den som är underkastad en rättsordning. Detta innefattar inte att han måste dela uppfattning med dem som utövar tillsynen.

Detta följer även den grundläggande struktur som gäller för hur församlingar och stift kan förhålla sig till ärenden där man genom beslutsprövning upphävt fattade beslut. I sådana fall är den ursprungliga beslutsfattaren fri att förhålla sig illojalt mot beslutsinstanserna. Detta utan att kyrkans rättsordning har yttre makt att sätta bakom sina beslut där dessa inte länder till efterrättelse. Exempelvis är en församling inte förhindrad att vidhålla en uppsägning trots att beslutet att säga upp en anställd har upphävts genom beslutsprövning.

I ett snarlikt ärende (ÖN 2018/5) förelåg en synnerligen allvarlig konflikt mellan biskop och domkapitel på ena sidan och domprost och domkyrkoförsamling å den andra sidan. Det är av sammanhanget klart att domprosten i ärendet vägrade underkasta sig den episkopala tillsynen och istället påkallade medling från ärkebiskopen. Den tillspetsade kritik som domprosten riktat mot biskopen bedömdes som befogad kyrkokritik trots att det bl.a. inkluderade deltagande i aktivt motstånd i ord och handling mot biskopens tillsyn, inte minst genom upprepade mediala och offentliga kontakter. Om parternas agerande i den konflikten bedömdes förenlig med kyrkans rättsordning följer att Rune Imbergs uppfattning bör tillåtas.

På likande sätt har allvarlig kritik mot stiftsledning och domkapitel prövats av Överklagandenämnden i många andra ärenden (jfr. bl.a. ÖN 2015/44). Där har även allvarlig kritik mot biskop och domkapitel bedömts vara inom ramen för den lojalitet som gör sig gällande för innehavarna av vinningstjänsten. Anfört ärende visar också att det finns en stor frihet för präster att avfärda det andliga ledarskap som erbjuds av stiftsbiskoparna.

Kyrkorättens syn på andra andliga ledare

Svenska kyrkans präster har många olika andliga ledare med varierande grad av formella lojalitetskrav knutna till sin funktion. För att uppfylla kraven på legalitet och förutsägbarhet som måste gälla i dessa sammanhang krävs att lika fall bedöms lika. Ska domkapitlets beslut stå sig måste man därför kunna upphöja principerna för dess beslut till allmän rättsregel. För att något ska kunna anses vara en rättsregel krävs att den vilar på så avgränsade och entydiga definitioner att man kan förutsäga dess tillämpning. Man måste kunna tillförsäkra att lika fall behandlas lika. Om så inte är fallet upphör regeln att vara rättslig och antar istället en politisk natur. För att domkapitlets beslut ska stå sig krävs följaktligen att man på ett entydigt sätt kan definiera vad som är ett icke önskvärt engagemang i ett samfund eller under ett andligt ledarskap. Det är därmed närmast till hands att jämföra med hur andra samfund och annat andligt ledarskap hanteras inom Svenska kyrkan.

Det saknas en kyrkorättslig definition av bägge dessa begrepp. Det är inte möjligt att upprätthålla någon gränsdragning mellan vad som utgör en inomkyrklig rörelse och vad som är en fristående samfundsbildning om man söker sig till kyrkorättens källor. Ledning får därmed sökas i sekulärrätten. Med samfund avses enligt lag (1998:1593) om trossamfund *"en gemenskap för religiös verksamhet, i vilken det ingår att anordna gudstjänst."* Denna definition har även Överklagandenämnden anslutit sig till i flera avgöranden (jfr. bl.a. ÖN 2015/43, 2015/44 samt 2016/II).

När det gäller andligt ledarskap och episkopal tillsyn är detta inte definierat av vare sig sekulär- eller kyrkorätt. När det gäller definitionen av en ledare är det helt klart att detta måste förstås som något annat än chefskap eller ämbetsutövning. Ledarskap är beroende av det förtroende som finns som gör att en person av hjärtats vilja gör det ledaren vill. Detta är komplementärt till den ämbetsutövning som innefattas i biskopens tillsynsfunktion.

Söker man efter en definition av tillsynsfunktionen är det närmaste vi kan nå den definition som Borgåöverenskommelsen ger. I överenskommelsen skrives bl.a. följande *”Vi tror, att ett pastoralt tillsynsämbete (episkopé), som utövas personligt, kollegialt och i gemenskap, är nödvändigt som ett vittnesbörd om, och ett skydd för kyrkans enhet och apostolicitet.”* Detta är grundförståelsen av biskopsämbetet och medger ingen egentlig gränsdragning mot sådana som agerar såsom biskopar utan att vara vigda därtill. Det är själva utövandet av tillsyn som är definierande. Det är emellertid helt klart att kyrkorätten tolererar att präster både har andra betydelsefulla andliga ledare än stiftsbiskoparna och att de står under tillsyn av olika pastorala tillsynsämbeten i sina olika roller.

På detta finns flera exempel. Under 1980-talet förekom att de präster som var engagerade i Svenska kyrkans fria synod anklagades för en illojalitet mot det kyrkliga ledarskapet. Detta på grund av deras tillhörighet till en kyrklig struktur med tydlig ämbetshierarki (och andliga ledare) som existerade parallellt med och utmanade Svenska kyrkans officiella strukturers legitimitet. Frågan kom aldrig att prövas av domkapitel utan det rådde tolerans för detta. Liknande exempel finns idag då bl.a. prästerna i Societas Sanctae Birgittae avger lydnesslöften till sammanslutningens ledning. Detsamma gäller den pastorala tillsyn som präster som är anställda i missionsorganisationer och aktiva i de laestadianska fridsförbunden står under. Detsamma gäller därtill jämväl det andliga ledarskap som utövas inom ramen för diverse ordenssällskap såsom Svenska frimurarorden, etc. (sammanslutningar som med råge omfattas av samfundsdefinitionen).

När det gäller icke önskvärt engagemang har frågan prövats i ett antal ärenden. Sammanfattande för dessa är att ett mycket omfattande engagemang i bl.a. Missionsprovinsen är fullt förenligt med att vara präst i Svenska kyrkan. Av bl.a. ÖN 2015/43 framgår att regelbundet gudstjänstledande och omfattande rådgivning till centrala ledningsorgan inom Missionsprovinsen är förenligt med vigningslöftena.

Av det ovan anförda följer att det inte är möjligt att tillskriva Rune Imbergs uppfattningar och bejakande av Missionsprovinsens andliga ledarskap en prästvigningslöftesbrytandes karaktär. Tvärtom ger de aktuella rättskällorna anledning att upphäva beslutet.

ÄRENDETS HANDLÄGGNING

Rune Imberg önskar komplettera sitt yttrande sedan domkapitlet fått yttra sig över överklagandet.

Rune Imberg vill höras inför Överklagandenämnden.

Landskrona som ovan

Andreas Stenkar Karlgren